

60 let v odborném vzdělávání

BULLETIN NÁRODNÍHO ÚSTAVU ODBORNÉHO VZDĚLÁVÁNÍ K VÝROČÍ JEHO VZNIKU

🐾 I když Národní ústav odborného vzdělávání působil pod různými názvy, po celou dobu své existence se staral o úroveň odborného školství. Během těchto 60 let se změnilo téměř všechno – školy už nepodléhají „socialistické“ ideologii, změnily se společenské podmínky, požadavky zaměstnavatelů, poptávka žáků, skladba škol i oborů. Přesto se ve zpětném zrcátku odborného školství s neúprosnou pravidelností vracejí

ty samé problémy: Jak zajistit, aby mohli zaměstnavatelé ovlivňovat obsah oborů, ale aby pak žáci nebyli příliš úzce specializováni, jak to udělat, aby žáci získali všechny potřebné znalosti a dovednosti a přitom aby je výuka bavila, aby byli ochotní učit se po celý život...

🐾 Také NÚOV na tyto otázky hledal odpovědi. A v době, kdy rozhodovala v největší míře ideologie, se soustřeďoval hlavně

na odborné problémy, dařilo se mu tak zachovat si svou tvář i slušnost. Dokládá to také skutečnost, že zde vždycky mohli pracovat lidé, kteří měli z politických důvodů jinde dveře zavřené. Protože odborné vzdělávání nelze od 50. let 20. století oddělit od historie Národního ústavu odborného vzdělávání, věnujeme toto číslo bulletinu oběma těmto „historiím“ a jejich směřování k celoživotnímu vzdělávání.

Co si můžete přečíst

Jak se vyvíjelo odborné školství od roku 1950 **str. 2–6**

NÚOV v datech **str. 2–3**

Rozhovory:

S ředitelem VOŠ, SOŠ a COP

Sezimovo Ústí

o spolupráci s NÚOV **str. 4**

S bývalým ředitelem

VÚOŠ o událostech

let 1968 a 1989 **str. 5**

Se současným ředitelem

NÚOV o nutnosti změn **str. 6**

Co je dnes kvalifikace **str. 7**

Jak byl NÚOV

připraven na krizi **str. 8**

Nové aktivity,

projekty a vize **str. 8**

➤ Příprava budoucích horníků – foto ze sbírky Pedagogického muzea J. A. Komenského (PM JAK)
 ◀ Výuka na VOŠ, SOŠ a COP v Sezimově Ústí

NÚOV v datech

Z nedávné historie odborného školství

1948–1960

Ideologie proniká do škol

Bezprostředně po skončení 2. světové války se řízení školství ujalo ministerstvo školství a osvěty. Síť odborných škol se začala rychle obnovovat, vznikaly i školy zcela nové a zvyšovala se kapacita odborného školství. Prvním právním dokumentem týkajícím se středních škol byl *dekret prezidenta republiky, kterým se rušilo školné* na státních středních školách.

Nový zákon č. 95/1948 Sb. O základní úpravě jednotného školství schválený v roce 1948 přinesl nové, třístupňové uspořádání školského systému, v němž se z národní školy stala škola 1. stupně, ze střední školy se stala škola 2. stupně, 3. stupeň tvořila gymnázia, průmyslovky a 2–3leté učební obory.

Koncepce jednotné školy se sice připravovala už za první republiky, ale ministr školství Zdeněk Nejedlý prosadil v roce 1948 bez velkých diskusí její nediferencovanou podobu. První dva stupně na sebe bezprostředně navazovaly a byly povinné pro mládež do 15 let. Na tento základ navazovaly školy 3. stupně, kde byly tzv. školy výběrové (gymnázia, reálná gymnázia, průmyslové a odborné školy). Patřily sem také základní odborné školy (tedy učební obory), kam žáci chodili na teoretické vyučování a zároveň byli v učebním či pracovním poměru u konkrétního zaměstnavatele, který zajišťoval jejich praktickou přípravu. Celé odborné školství je tak více začleněno do vzdělávací soustavy, než tomu bylo dříve.

Ve srovnání s meziválečným obdobím rychle rostl počet odborných škol i jejich žáků. Nárůst se nejvíce týkal škol průmyslových, zatímco ekonomické byly záměrně omezo- vány. Nově byly organizovány školy zemědělské, které měly vychovat uvědomělé pracovníky kolektivizovaného zemědělství.

Prosazuje se zásada, že školy mají působit také politicky. Mají vychovávat národně a politicky uvědomělé občany, oddané *zastánce pracujícího lidu a stoupence socialismu*. Od roku 1948 probíhá postátnění škol, aby stát mohl výchovu a vzdělání plánovitě

Září 1950

Bylo založeno *Studijní a informační středisko pro hospodářské nauky odborných škol*, které je předchůdcem dnešního Národního ústavu odborného vzdělávání (NÚOV). Cílem střediska byla podpora výuky na ekonomických a dalších odborných školách, do jejichž programů byly nově začleněny zásady centrálního řízení a plánování hospodářství. Středisko sídlilo v budově Státního ústavu těsnopisného na Senovážném (tehdy Soukupově) náměstí.

Červen 1953

Středisko bylo reorganizováno na *Studijní a informační ústav odborného školství*, který se zabýval problematikou nově vznikajících druhů středních odborných škol a málo zastoupených studijních oborů. V této době začal ústav také vytvářet učební osnovy i učebnice a věnovat se všeobecně vzdělávacím předmětům.

Září 1958

Po další reorganizaci se opět mění název, tentokrát na *Ústav odborného školství (ÚOŠ)*. Vznikají oborová oddělení ústavu, která odrážela tehdejší skladbu hospodářských oborů. Do kompetence ústavu od nynějška patří také učňovské školství. Velmi důležitým a zároveň těžkým úkolem ústavu bylo prosadit do všech učebních oborů výuku teoretických předmětů, nejen odborných, ale i všeobecně vzdělávacích. Ústav byl také pověřen vybudovat soustavu odborného výcviku a začal se zabývat i otázkou uplatnění žáků, kteří nedokončí povinnou školní docházku. Ústav se v této době dvakrát stěhuje - nejprve ze Senovážného náměstí do Mezibranské ulice a poté v roce 1959 do Nosticova paláce na Maltézském náměstí.

Listopad 1962

Ústav se stává vědeckovýzkumným pracovištěm pod názvem *Výzkumný ústav odborného školství (VÚOŠ)*. V dalších letech se téměř všichni pracovníci ústavu podílejí na revizi učebních oborů (1964–1965). V roce 1967 se

ústav stěhuje do sídla ministerstva školství v Karmelitské ulici, knihovna ústavu putuje do bývalé konírny Rohanského paláce, další částí ústavu sídlí v prostorách dominikánského kláštera svatého Jiljí v Husově ulici.

70. léta 20. století

Obsazení republiky vojsky Varšavské smlouvy v roce 1968 se postupně odrazil ve změně vedení a do jisté míry i v činnosti ústavu. Ruší se oddělení dalšího vzdělávání učitelů, učebních pomůcek a technické tvo-

řivostí mládeže. Nová koncepce výzkumné práce ústavu se zaměřuje na zjišťování profesních požadavků na odbornou přípravu a na jejich transformaci do základních učebních dokumentů. V rámci další školské reformy ústav vytváří nové učební dokumenty, zvláštní pozornost se věnuje přípravě na dělnická povolání.

V roce 1974 se VÚOŠ přestěhoval na Karlovo náměstí a zůstal tam až do roku 1995.

80. léta 20. století

Ústav se věnuje tvorbě učebních dokumentů pro SOŠ a usiluje o *posílení všeobecně vzdělávací složky* odborného vzdělávání. Na střední ekonomické škole v Praze 10 vzniká pedagogická (školní) laboratoř.

Po roce 1989

VÚOŠ se podílí na rozsáhlé inovaci učebních dokumentů. Smyslem je *přizpůsobit vzdělávací nabídku* rychle se měnícím požadavkům tržního hospodářství a diferencovaným potřebám žáků. Ústav navazuje kontakty s partnerskými institucemi v Evropské unii, spolupracuje s Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj (OECD).

1992–1996

Změnou kompetenčního zákona bylo v roce 1992 učňovské školství převedeno pod ministerstvo hospodářství, o dva roky později se ale vrací do resortu školství. Ústav

spolupracuje s Evropskou nadací odborného vzdělávání, má koordinační roli v programu PHARE VET a od roku 1994 se podílí na pořádání celostátních seminářů o odborném vzdělávání v Kroměříži. V roce 1995 se ústav stěhuje do prostor bývalého domova mládeže ve Weilově ulici v Hostivaři.

1997–1999

Je vydán Standard středoškolského odborného vzdělávání, z rozhodnutí ministerstva školství je ústav pověřen zahájit činnost tzv. oborových skupin, které se podílejí na tvorbě nových vzdělávacích programů. Delší

2002–2003

V rámci projektu POSUN (program Phare) bylo zpracováno prvních osm školních vzdělávacích programů. NÚOV zřizuje samostatné oddělení analýz potřeb trhu práce, které se zabývá uplatněním absolventů škol. Součástí NÚOV se stává Centrum fiktivních firem (CEFIF). NÚOV předkládá rámcové vzdělávací programy k veřejné diskusi.

2005–2008

V rámci NÚOV vzniká *Národní centrum Europass*, které pomáhá zájemcům získat tento soubor dokumentů. NÚOV realizuje šest systémových projektů, na něž přispívá ESF. Přípravuje rámcové vzdělávací programy pro všechny obory vzdělání a pomáhá školám při přípravě školních vzdělávacích programů.

2009–2010

Postupně jsou zahajovány národní projekty MŠMT, které se realizují v NÚOV s finanční podporou Evropského sociálního fondu. Tyto projekty pomáhají školám při kurikulární reformě a přispívají k zavádění nové závěrečné zkoušky v učebních oborech, k rozvoji kariérového poradenství a celoživotního učení. NÚOV se také věnuje zavádění *finanční gramotnosti* do výuky na středních školách.

Sestavila Zoja Franklová

Ilustrační obrázky – ze sbírky PM JAK

Studijní a informační ústav odborného školství vydával v padesátých letech dva časopisy: *Odbornou školu*, *měsíčník pro otázky odborného školství*, a *Odbornou výchovu*, která se věnovala speciálně učebním oborům.

dobu nevyhovující Jednotnou klasifikaci oborů vzdělání (JKOV) nahrazuje od 1. září 1998 Klasifikace kmenových oborů vzdělání (KKOV). O tuto změnu ústav dlouho usiloval. Na podzim 1999 se součástí VÚOŠ stal Státní těsnopisný ústav.

2000–2001

Ústav slaví padesát let nepřetržitého vývoje. Společně s MŠMT prosazuje dvoústupňovou koncepci kurikula. V roce 2001 je přejmenován na Národní ústav odborného vzdělávání (NÚOV). Název odráží posun směrem k instituci, která se zabývá především formulací *koncepce a strategie vývoje odborného vzdělávání* a péčí o vzdělávací programy. Ústav se také stává významným zdrojem informací pro instituce i laickou veřejnost.

řídít a při přijímání uchazečů uplatňovat *třídní hledisko*. Jako cizí jazyk se do všech škol zavádí ruština.

Výroba má přednost

Zrovnoprávnění učebních oborů v rámci škol 3. stupně naráželo na potřeby výroby, která se podle pětiletého plánu na roky 1949–1953 měla zvýšit o 57 %. K tomu bylo nutně potřeba, aby stoupl počet pracujících, čehož lze nejnadhěji dosáhnout, když školy opustí větší množství absolventů, kteří nastoupí do práce. Tlak podniků tedy vyústil ve vytvoření *úzkých učebních oborů a podstatné zkrácení délky učební doby*.

Podobné tendence se projevovaly i na vyšších odborných školách. Probíhala *unifikace obsahu a zároveň jejich větší specializace*, vyučování bylo úzce propojeno s výrobní praxí. Opět se začal snižovat podíl vyučovacích hodin věnovaných všeobecné vzdělávacím předmětům, aby bylo možné rychlé zařazení absolventů do výroby. Pro absolventy odborných a vysokých škol platil systém umístěnek – na místě, které jim bylo určeno, museli zůstat nejméně tři roky.

S ohledem na potřeby průmyslu také začíná *nábor pracovních sil do preferovaných oborů*, jako je hornictví a hutnictví, do něhož byl zapojen i prezident Klement Gottwald. Větší část učňů byla soustředěna ve střediscích pracujícíchho dorostu, která vznikla při velkých závodech. V roce 1952 byl po sovětském vzoru zaveden direktivní způsob plánování národního hospodářství a jeho řízení. V důsledku toho byla zřízena *učiliště státních pracovních záloh*, která spojovala složku školní, dílenskou a internátní. Vychovávala kvalifikované dělníky pro preferovaná odvětví, jako uhelné a rudné doly, hutnictví, naftový průmysl, strojírenství apod. Žáci měli v těchto učilištích, řízených ministerstvem pracovních sil, řadu výhod včetně lepšího hmotného zabezpečení.

Teprve od roku 1958 bylo *československé učňovské školství zase sjednoceno* a převedeno pod řízení ministerstva školství. Díky tomu bylo zase zapojeno do celoškolské soustavy. Učební obory začínají znovu obsahovat širší teoretické vzdělávání odborné i všeobecné a jejich absolventi tak získávají možnost pokračovat ve studiu vyšších stupňů škol. Začíná se také prosazovat myšlenka, že by učitelé měli mít vysokoškolské vzdělání pedagogického zaměření.

Výuková pomůcka na zemědělských školách

60.–80. léta Udržet kvalitu vzdělávání

Nejvíc žáků stále studovalo v učebních oborech. Podle Vyhlášky ministerstva školství z roku 1961 si žáci mohli vybírat z 270 učebních oborů, které nesou také označení, zda jsou vhodné pro hochy, dívky nebo (a to nejčastěji) pro obě pohlaví (hutník, švadlena, frézař/frézařka).

V té době také ještě existovala většina klasických rukodělných řemesel a zároveň byly zaváděny úzce vymezené obory pro pracovníky preferovaných oblastí, což odráželo tehdejší organizaci hospodářství. Velké množství technických oborů souviselo s těžbou uhlí a zpracováním kovů (např. horník pro uhelné doly). Ve druhé polovině 60. let vzrostla snaha o modernizaci školství, která nakonec nenašla naplnění. Podařilo se ovšem obnovit 4letá gymnázia, která byla zrušena v r. 1953.

60. léta – spojení škol se „socialistickou“ výrobou

Všichni středoškoláci museli chodit na praxi do výroby a týkalo se to i všeobecně vzdělávacích škol. Ovšem myšlenka, že si tak absolvent odnese ze školy kromě maturity i výuční list, zcela ztroskotala, protože výrobní podniky zaměstnávaly studenty na praxi podřadnými pracemi. V roce 1962 byly opět vydány nové učební plány a osnovy, vytvořené pracovníky VÚOŠ. Kladly důraz na teoretické vzdělávání a praktická stránka byla posílena tím, že do středních odborných škol byli přednostně přijímáni lidé s předběžnou praxí.

V 70. letech začala další reforma, nejdříve na základních školách a pak pokračovala i na školách středních. Opět se měnily učební dokumenty i učebnice a Výzkumný ústav odborného školství usiloval o to, aby se v učebních i maturitních oborech posí-

Pohled zvenku

Tvořili jsme nové obory Říká ředitel VOŠ, SOŠ a COP Sezimovo Ústí František Kamlach

☞ Kdy začala spolupráce vaší školy s NÚOV a o co v ní šlo?

Začalo to zřejmě v 60. letech, ale až takový pamětník zase nejsem. Sám si dobře vzpomínám na to, jak jsme na začátku 70. let s NÚOV spolupracovali na tvorbě nových maturitních oborů, jako je Mechanik seřizovač a Mechanik číslicově řízených strojů. V 90. letech pak podobně vznikala také obor Mechatronika. Škola měla na starosti odbornou část osnov a praktické ověřování a odborníci z VÚOŠ (předchůdce NÚOV) především metodickou a didaktickou úroveň.

☞ Co mělo na práci vaší školy největší vliv?

Nejvýznamnějším přínosem ze spolupráce byl pro školu v 90. letech projekt PHARE VET. Díky němu jsme zavedli modulové členění výuky a naši žáci mohli snadněji změnit obor, když si nevyberou dobře.

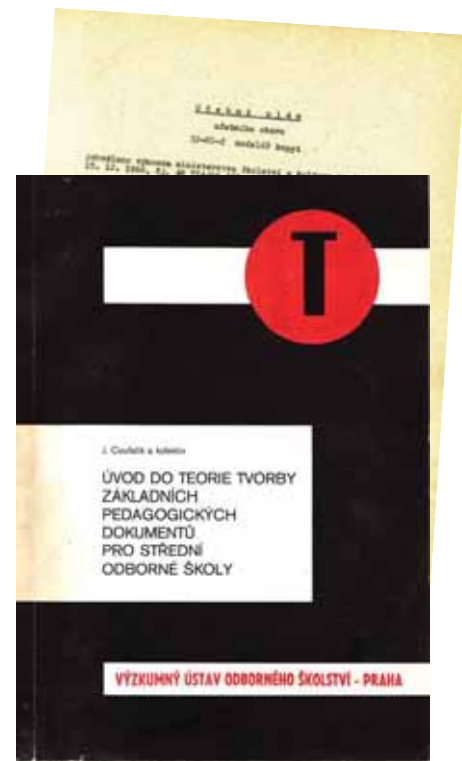
☞ Jak se spolupráce s NÚOV změnila a co v ní hraje největší roli dneska?

Od druhé poloviny 90. let postupně ustupovala dílčí spolupráce na jednotlivých oborech a profesní přípravě a vzrůstal podíl školy na koncepčních úkolech v rámci větších projektů, které NÚOV postupně řešil. Mám-li být stručný, tak přes NÚOV získává škola informace, které jí umožňují široký přehled o tom, jaký je ve světě vzdělávání vývoj. A všichni víme, že bez informací to nejde.

☞ Co vám naopak schází?

Mám pocit, že NÚOV řeší koncepční úkoly a jakoby už neměl čas a sílu na odbornost a profese. Nebo nemá „lidi“ – nevím? Také nevím, kdo jiný by měl odborné problémy ve školství řešit. Třeba kam až ve specializaci jít, např. v elektrotechnice nebo v mechatronice, ale také v informačních technologiích. Přece někdo musí stanovovat meze vůči lobbistickým zájmům různých uskupení i škol, které mají silné „lokty“.

Zoja Franklová

Z archivu NÚOV: V „černé edici“ vycházely učební osnovy a plány pro jednotlivé obory v průběhu 70. a 80. let.

Nenechali jsme se zlomit

Ohlédnutí za roky 1968 a 1989 s Bohumilem Janyšem, který byl ředitelem VÚOŠ v letech 1990–2001

☞ Čeho chtěl ústav dosáhnout, když došlo k uvolnění politických poměrů v roce 1968?

Tenhle rok nebyl o úkolech a plánech. Byl to rok snů o svobodě, o demokracii a o naději. Někdo věřil v zásadní změnu politického řízení, ale většina mladých věřila ve vnitřní přeměnu politiky KSČ na „socialismus s lidskou tvář“. Také když jsme do ústavu přinesli Vaculíkových 2000 slov, podepsala se pod tuto „kontrarevoluční“ výzvu většina pracovníků. Ředitel ústavu odjel ještě před srpнем do Anglie, po okupaci se několik měsíců rozmýšlel, jestli se vrátí. A když se vrátil, už nebyl ředitel.

Okupace nás zaskočila, ale nezlomila. Byli jsme první, kdo na vratech MŠMT vyvěsil výzvu k podpoře našich představitelů a proti okupaci. Byli jsme jediní, kdo ještě v srpnu dostal do poloilegálně vycházejících deníků naši výzvu všem školám, učitelům i žákům, z níž cituji: *Pravdivě mluvit o tom, co se děje v naší zemi, vychovávat vzdělané a statečné občany, nedovolit zasít do duší dětí lež a pokřivení jejich charakteru.* Provolání podepsala naprostá většina pracovníků ústavu a přes tvrdé tlaky jsme ho nikdy neodvolali. I když jsme za to platili. A to dost tvrdě.

☞ Kolik lidí zasáhla následná personální čistka?

Při stranických prověrkách bylo ze 48 členů KSČ vyloučeno nebo vyškrtáno 31 z nich. Naštěstí nový ředitel ústavu Václav Císař dokázal díky svému postavení v politické hierarchii strany většinu z nich v ústavu udržet. A nejen to. Přijal postupně 15 pracovníků z MŠMT, kteří rovněž byli vyloučeni pro nesouhlas s okupací a dalších 7 vyhozených přijal z vysokých škol. Mezi nově přijatými byl i bývalý vojenský atašé ve Vietnamu a Kambodži Milan Černý. Tak se počátkem normalizace ustálila ve VÚOŠ situace, že politicky postižení omašedesátníci měli výraznou převahu nad členy KSČ.

Navíc v ústavu pracovala ukrytá signatářka Charty 77 Milena Janyšová a několik dalších lidí s napojením na chartu. I proto, když se v roce 1989 objevila výzva Několik vět,

podepsalo se pod ní více než dvacet pracovníků ústavu. A tak zatímco rok 68 byl bojem o naději, v roce 89 už jsme se na změny připravovali. Byly to nádherné besedy a zrodilo se v nich mnoho podnětů, například požadavek víceúrovňového kurikula, takže už tehdy jsme chtěli, aby školy získaly větší autonomii.

Po 17. listopadu jsme na situaci reagovali spontánně a rychle. Podpořili jsme studenty a umělce a založili Občanské fórum... A pak už následovala jen práce, spousta bojů o existenci ústavu, které trvaly několik let. Ale to už je jiná kapitola života ústavu.

☞ Co daly události roku 68 a roku 89 tobě osobně?

Protože jsem se shodou okolností v obou těchto letech ocitl ve vedení „neposlušných a odbojných“ skupin v ústavu, přineslo mi to mnoho starostí, práce a především odpovědnosti. Přineslo mi to však nikdy nepoznaný pocit důvěry, který jsem měl v lidi, se kterými jsem pracoval. A ještě dnes s odstupem let jsem hrdý na své spolupracovníky, kteří se v naprosté většině postavili na odpor okupaci, jsem hrdý na ty, kteří se nebáli a ještě s hrozbou postihu podepsali program Občanského fóra a společnými silami dovedli ústav v dalších letech na důstojné místo v českém vzdělávacím systému. Jsem rád, že jsem mohl být jedním z nich.

Ptala se ZF

lila všeobecně vzdělávací složka. Od roku 1978 byla zavedena desetiletá povinná školní docházka, po jejímž absolvování získával žák střední vzdělání. K tomu bylo třeba absolvovat základní školu, která byla opět zkrácena na 8 let a pak 2 roky na některém typu středních škol.

☞ Na středních odborných učilištích v té době vznikly první studijní obory, v nichž žáci získávali zároveň maturitu i odborný výcvik. V roce 1984 byl schválen zákon o soustavě základních a středních škol (školský zákon), který změny ve školské soustavě legislativně zakotvil.

80. léta – nová maturita se neprosadila

☞ V 80. letech se také ukázalo, že tradiční koncepce maturitních zkoušek je v rozporu s novými prvky vzdělávání v odborném školství. Zkoušky by podle nové představy měly odpovídat celostnímu pojetí přípravy a postihnout výsledky vzdělávání v jejich komplexní podobě. Šlo tedy o to, ověřovat nejen vědomosti, ale také způsobilost žáků syntetizovat získávané poznatky a využívat jich při řešení problémů, s nimiž se setkají v praxi. Za optimální formu zkoušky, zvláště její odborné části, se proto považovala diskuze.

☞ Návrh nové podoby maturitních zkoušek byl v letech 1981 až 1982 ověřován ve vzorku středních odborných škol. I když výsledky byly nadějně, nové maturity se nerealizovaly a teprve v polovině 90. let minulého století začala diskuze o nutnosti jejich reformy nanovo.

▲ Albertov, 17. listopadu 1989 - ze sbírky PM JAK

◀ Moderní budova VOŠ, SOŠ a COP Sezimovo Ústí

● Výuční list na str. 4 - ze sbírky PM JAK

1990–2000

Dveře se otvírají

☞ Změna režimu konečně umožnila využívat zkušenosti ze Západu a navázat všechny zprerhané vazby. Snaha o liberalizaci, větší otevřenost světu a zavedení moderních metod výuky zasáhla i odborné školství.

Během krátké doby prakticky zaniká kategorie výběrových odborných škol. Vznikající soukromé školy totiž dokázaly rychle reagovat na poptávku, a tak podstatně *vzrostla nabídka v dříve nedostatkových oborech*, například s ekonomickým zaměřením či z oblasti hotelnictví a turismu, později také informatiky. Nabídka tak začala mnohem lépe odpovídat poptávce žáků a jejich rodin.

Do roku 1989 byly regulací preferovány učební obory, do nichž směřovalo 60 % populačního ročníku, ačkoli zájem o maturitní obory byl ve skutečnosti mnohem větší. To se okamžitě projevilo po roce 1989, kdy se poměr začal přirozeně převracet, počet žáků v učebních oborech klesal a úměrně tomu stoupal počet studentů v oborech maturitních.

Studie OECD z devadesátých let minulého století poukazují na to, že je české školství velmi selektivní a že si žáci musí příliš brzy vybírat obor, kterému se chtějí věnovat. Doporučují proto, aby se zvětšila kapacita všeobecného směru středního školství. Od roku 1994 tedy vznikají lycea, která mají sice odbornou orientaci, nesměřují ale ke specializaci a žáky připravují hlavně na vysokoškolské vzdělávání.

Školy už nemusejí učit stejně

Desetiletá povinná školní docházka působila problémy jak na základních, tak i na středních školách. Už v roce 1990 proto došlo k jejímu opětovnému zkrácení na 9 let a na základních školách byla od roku 1997 zavedena opět devátá třída.

Školský zákon z roku 1984 musel být nesčetněkrát novelizován, aby mohlo dojít k demokratizaci školství. Postupně tak jeho úpravy umožnily např. vznik škol církevních a soukromých a stanovily možnost rodičů a samospráv více ovlivňovat chod škol. Ty už mohou mít své vlastní pojetí jednotlivých oborů a lišit se může i způsob, jak své žáky učí. V prvním období po roce 1989 to je umožněno větší tolerancí v rámci stávajících osnov, které už není nutné dodržovat stoprocentně. V reakci na uvolnění možností pravidel začali pracovníci VÚOŠ v druhé polovině 90. let vytvářet *standards*, které měly dát odborných školám určité mantinely.

Vznik „státních učňů“

V období ekonomické transformace řada podniků bojovala o svou další existenci. Zaměstnavatelé, kteří do té doby zodpovídali za praktickou přípravu učňů, se už dál nechtěli nebo nemohli této činnosti věnovat. Stát tedy převzal kromě teoretického vyučování také praktickou přípravu žáků učebních oborů, vznikla tak kategorie státních učňů. Zpřetrhaly se vazby mezi školami a podniky a v důsledku toho zaostávala modernizace nejenom učebních, ale i maturitních oborů.

Reforma je přirozená změna Rozhovor s ředitelem NÚOV Miroslavem Procházkou

NÚOV v minulých letech vytvořil rámcové vzdělávací programy pro všechny obory a v současnosti podporuje školy při reformě. Ovšem reforma ve školství přichází pravidelně jednou za 10 až 15 let a to se učitelům nemusí líbit...

Proto už slovo reforma nemám vůbec rád, je to prostě změna. Školství je na jednu stranu konzervativní – a to je dobře, protože ve společnosti musí být nějaká kotva – ale na druhou stranu má připravovat lidi na současný život, na reálně existující podmínky. Musí být tedy schopné se měnit. Když mají být žáci na konci studia flexibilní, tak musí být flexibilní i školství. Takže reforma je vlastně přirozený proces.

Kritici ale tvrdí, že se současná kurikulární reforma příliš soustřeďuje na klíčové kompetence žáků a to má za následek zhoršení kvality odborných škol.

Jenže reforma se soustřeďuje nejenom na klíčové, ale také na odborné kompetence. Důležité je prostě to, co žáci na konci studia umí, a nevím, proč by to mělo mít negativní vliv na kvalitu. Navíc kurikulum je jenom jedním z faktorů, dalším jsou učitelé, fungování a atmosféra školy nebo společnost jako celek a také rodina. Nemůžeme si myslet, že změnou kurikula se automaticky změní všechno. Možná je problém spíš v tom, že kurikulární reforma není doprovázena větší podporou práce učitelů a snahou změnit jejich pozici.

NÚOV je poměrně hodně zapojen do různých evropských aktivit. Má to nějaké konkrétní výsledky?

Během devíti let, co tady působím, jsem svědkem docela unikátního vývoje, protože Evropská unie je teď v oblasti vzdělávání nesrovnatelně aktivnější. Dříve sice také vznikaly různé studie a mezinárodní srovnání, ale neexistoval žádný politický drive, aby se něco změnilo uvnitř školských systémů. Jsem rád, že jsme u takové změny mohli být, je to pro nás určitě užitečné. Například Europass funguje velmi dobře už pět let a má pro lidi opravdu praktický význam. Za hodně důležité považuji také vznik Evropského rámce kvalifikací, který umožní porovnání mezi kvalifikacemi dosaženými v různých státech. Proto se také u nás vytváří Národní soustava kvalifikací. Člověk, který se bude ucházet o místo v jiné zemi EU, by měl díky těmto systémům jednodušeji prokázat, co vlastně umí, a tím se zlepšit jeho šance na zaměstnání.

Je to krásná představa, ale uskuteční se opravdu někdy?

Už za Rakouska-Uherska vyráželi zedničtí tovaryši do jiných zemí, tam se ve svém řemesle zlepšovali a stávali se mistry, tak proč by to nemohlo fungovat teď? Zaměstnavatelům se samozřejmě nedá

nakázat, aby uznávali nějaký certifikát, ale vždycky je na tom uchazeč lépe, když má v ruce něco srozumitelného, s čím může potenciální zaměstnavatel pracovat.

Do jaké míry jsou pro nás různé evropské dokumenty z oblasti vzdělávání závazné? Jsem dalek toho tvrdit, že co přišlo z Bruselu, je třeba hned zavést. My se snažíme nové aktivity EU vždycky promyšlet a konkrétní realizaci pojímat tak, aby byla užitečná pro lidi u nás. Dokumenty, které se týkají školství, nemají charakter směrnic. Když

ale např. nějaké doporučení EU podepíše ministr za danou zemi, tak s ním vlastně vyjadřuje souhlas. Tomu ale předchází příprava, které se účastníme. Podílíme se na úpravě dokumentu do takové podoby, která je přijatelná pro nás i pro všechny ostatní. Takže pro nás je důležité ovlivňovat vznik takových dokumentů a najít si spojence pro řešení, které nám vyhovuje. A takovým způsobem opravdu pracujeme.

Občas je existence NÚOV zpochybňována nebo se mluví o nutnosti sloučit ho s jinými organizacemi. Jaké důvody jsou pro jeho zachování?

Jde o zjednodušené vidění, které říká: je moc státních úředníků, musíme ušetřit... Každá politická reprezentace ale nakonec zjistí, že nějakou infrastrukturu potřebuje. A všude v Evropě existuje nějaká instituce, která se stará o úroveň odborných škol. Já osobně si na tomto ústavu vážím nejenom toho, co dělá v současnosti, ale také toho, jak se choval v minulosti. Ukázal totiž, že se i v takové divné době, v níž vznikl, dá žít slušně a neztratit tvář.

Připravila Zoja Franklová

Co je dnes kvalifikace

Jiří Strádal

⚠ V dnešní době už snad každý ví, že vzdělání ze školy nestačí, že teprve celoživotním učením neustále doplňované znalosti a kompetence vytvářejí obsah skutečné kvalifikace člověka. A teprve tato průběžně získávaná kvalifikace umožňuje dobře se uplatnit na trhu práce a stoupat po kariérové dráze.

⚠ Kvalifikaci lze přitom získat jak ve škole, tak v některé jiné organizaci, která se věnuje vzdělávání dospělých. Mezi těmito dvěma typy institucí se budou stále více

stírat rozdíly. Budoucnost si žádá moderní multifunkční vzdělávací centra s koncentrací špičkových vyučujících i špičkového vybavení. Takové centrum pak bude vzdělávat jak mládež, tak dospělé.

⚠ Kvalifikaci však dneska může člověk získat také na základě toho, co se naučil neformálním způsobem v práci či samostudiem. Na základě standardů Národní soustavy kvalifikací, které vytváří NÚOV ve spolupráci se zaměstnavateli, se už dneska může zájemce nechat přezkoušet a získat plnohodnotný doklad o tom, co se naučil. Stále se také rozšiřuje počet kvalifikací, v nichž tato možnost existuje.

⚠ Čím více se mají celoživotní učení a kvalifikace proměnit z pojmů v realitu, tím větší roli musí mít zaměstnavatelé. Jen oni mohou objektivně stanovit požadavky na znalosti a kompetence pro jednotlivé kvalifikace a zohledňovat v nich nejmodernější trendy, jen oni mohou dávat objektivní zpětnou vazbu o připravenosti absolventů. A jen oni mohou vzdělávacím organizacím umožnit výuku na drahých moderních zařízeních. Proto je spolupráce se zaměstnavateli pro NÚOV jednou z priorit.

◀ *Reforma závěrečných zkoušek začala v rámci projektu Kvalita I a pokračuje v národním projektu MŠMT Nová závěrečná zkouška.*

▼ *Informace o Národní soustavě kvalifikací jsou pro veřejnost na webové adrese www.narodni-kvalifikace.cz.*

2000–2010

Podpora celoživotního učení

⚠ V roce 2001 byla vydána tzv. *Bílá kniha*, která je *prvním krokem k celkové reformě ve školství*. Požaduje pro školy větší volnost a zároveň prosazuje odklon od encyklopedického pojetí. Důraz se má klást na klíčové kompetence a maximální rozvoj každého žáka. Žáci by měli být také připraveni tak, aby měli zájem dál se vzdělávat po celý život. Toto pojetí odráží i *nový školský zákon* (Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), který se po dlouhých odkladech podařilo schválit v roce 2004.

Rámcové a školní vzdělávací programy

⚠ Dalším krokem v tomto směru je nyní reforma založená na *dvoustupňové tvorbě kurikula*. Stát vyjadřuje základní představu o jednotlivých oborech v rámcových vzdělávacích programech. Podle nich si pak školy připravují vlastní vzdělávací programy, v nichž uplatňují své představy.

⚠ První rámcové vzdělávací programy vznikly v NÚOV už na přelomu tisíciletí. Po veřejné diskusi byly ověřovány v rámci různých projektů na školách (Phare, Leonardo, ESF). Zároveň s tvorbou RVP *probíhá redukce počtu oborů*. Zatímco dosud bylo vyučováno cca 600 oborů, rámcové vzdělávací programy byly vytvořeny pro 270 širších oborů, které často slučují několik dosavadních užších oborů. Školy mají možnost vyučovat i některou užší specializaci navazující na RVP, nebo hlouběji rozvíjet širší pojetí. Širší vymezení oborů vzdělání dává jejich absolventům možnost různorodého uplatnění a v případě potřeby také perspektivu snazší rekválifikace.

Zaměstnavatelé mají zájem o vyučené

⚠ Snížující se počty absolventů učebních oborů od poloviny 90. let ale nakonec vyvolaly protireakci zaměstnavatelů: začali si stěžovat, že nemohou sehnat vyučené řemeslníky, které nutně potřebují. Bylo ovšem zřejmé, že se o své budoucí zaměstnance budou muset sami zasloužit. Postupně začali vyvíjet různé aktivity, aby žáky znovu nalákali do těch oborů vzdělání, které byly potřebné z hlediska činnosti podniků. Zapojovali se do jejich propagace, začali poskytovat více informací, pořádat exkurze a poskytovat stipendia. Tím se *podarilo opět zvýšit zájem žáků o řadu oborů*. Ve školním roce 2009/2010 poprvé po mnoha letech nepatrně vzrostl celkový podíl žáků v učebních oborech.

Připravily Zoja Franklová a Anna Konopásková

Nové aktivity, projekty a vize

Trh práce a kariérové poradenství

Už mnoho let NÚOV provádí rozborů úspěšnosti absolventů škol na trhu práce a každoroční analýzy nezaměstnanosti. Zpřístupňuje informace o školách a oborech vzdělání na internetu a zároveň publikuje analýzy na toto téma. Od roku 2005 funguje pro veřejnost také *Centrum kariérového poradenství*, kam se mohou obracet žáci i jejich rodiny, když potřebují poradit s výběrem školy a oboru vzdělání. To vše přispívá ke zlepšení kariérového poradenství. Výrazný posun by v tomto směru měl znamenat projekt *VIP Kariéra II – KP zahájený v květnu 2010*.

Nová závěrečná zkouška

Národní ústav odborného vzdělávání se snaží přispět k obnovení prestiže učebních oborů nejenom tím, že vypracovává rámcové vzdělávací programy a pomáhá s jejich zavedením, ale také již několik let připravuje reformu závěrečných zkoušek. Vznikají proto jednotná zadání, která by měla být nástrojem k vyrovnání kvality a náročnosti těchto zkoušek na různých školách. Tím se má také zvýšit důvěryhodnost výučního listu. Ve školním roce 2009/2010 mají poprvé všechny školy možnost využít dobrovolně jednotné zadání pro své závěrečné zkoušky.

Nový způsob uznávání kvalifikací

Velkou změnu v oblasti celoživotního vzdělávání odstartovalo přijetí zákona

o uznávání výsledků neformálního vzdělávání v roce 2006. Na jeho základě se začala připravovat *Národní soustava kvalifikací*, ve které se postupně vytvářejí standardy pro všechny kvalifikace, které mají uplatnění na trhu práce. Díky jejich existenci je možné, aby se lidé, kterým chybí doklad o vzdělání, nechali přezkoušet, a získali potřebný certifikát. Také zde je velmi důležitá pomoc Evropské unie, která financuje celou řadu projektů.

Proměna středních škol v centra celoživotního učení

Školy se v poslední době stále více zapojují do vzdělávání dospělých. Umožňuje jim to také národní projekt *UNIV 2 – KRAJE*, který pomáhá středním školám k proměně v centra celoživotního učení. Projekt jednak přispívá k rozšíření nabídky kurzů pro dospělé a na druhé straně pomáhá školám rozšířit svou činnost do nové oblasti a překonat tak období, kdy ubývá žáků kvůli demografickému poklesu. Nová aktivita je výzvou i pro učitele, kteří mají možnost dále se vzdělávat a stát se lektory pro dospělé. Další projekt s názvem *Koncept* se zaměřuje na *systematickou podporu dalšího vzdělávání*, která nahradí dosavadní dílčí nekoordinovaná řešení a izolované aktivity.

Všechny národní projekty, které se realizují v NÚOV, řídí MŠMT a jsou spolufinancovány z Evropského sociálního fondu a státního rozpočtu ČR.

Zpracovala Lucie Šnajdrová

Pohled zvenku

NÚOV byl na krizi připraven

Národní ústav odborného vzdělávání je organizace, která se mění sama od sebe stejně flexibilně, jako se vyvíjí koncept odborného vzdělávání. V naší české kotlině se krize pouští i do odborného vzdělávání, kde s rozmachem všeobecného středního vzdělání, univerzalizací vysokého školství a demografickým propadem zažívá tradiční forma odborného vzdělávání velmi těžké časy. Temná hodinka však NÚOV nezasáhla a ústav jako jedna z mála přímo řízených organizací MŠMT otevírá dveře k dalšímu vzdělávání.

Již v roce 2006 si NÚOV jako plán pro nadcházející bitvy připravuje Strategii celoživotního učení ČR. Obsazuje pomyslné taktické pozice při tvorbě národních systémů kvalifikací, je lídrem a mediátorem spolupráce se zaměstnavateli a naplňuje dlouholetý záměr propojování světa vzdělávání a trhu práce. Dále jako první prosazuje projekty spolufinancované z ESF v oblasti dalšího vzdělávání – NSK, UNIV, později Koncept.

Že budoucnost odborného vzdělávání spočívá na více pilířích a jedním z nejdůležitějších je další vzdělávání – to je z dnešního pohledu logické, před šesti lety to bylo spíše vizionářství. V době, kdy přichází ekonomický propad, je NÚOV plně připraven poskytnout moderní nástroje, které vyvinul jako správný hospodář a strateg v období ekonomického rozkvětu. Za to všechno patří dík současnému vedení NÚOV i jeho zaměstnancům.

Jakub Stárek
ředitel odboru dalšího vzdělávání MŠMT

- ◀◀◀ *Národní projekt Cesta ke kvalitě pomáhá školám při vlastním hodnocení, které je předpokladem úspěšné reformy.*
- ◀◀ *Každý rok vydává NÚOV publikaci shrnující nejdůležitější informace o uplatnění absolventů škol.*
- ◀ *V rámci projektu Kurikulum S byla vytvořena regionální konzultační centra, kde mohou střední odborné školy najít pomoc při zavádění školních vzdělávacích programů.*

**Odborné vzdělávání
informační bulletin**
Národního ústavu odborného vzdělávání
Vychází pětkrát za rok

číslo 3/2010 vyšlo 14. června 2010
bezplatně

Adresa redakce a vydavatele:
NÚOV, Weilova 1271/6, 102 00 Praha 10
tel.: 274 022 111, fax: 274 863 380
e-mail: nuov@nuov.cz, www.nuov.cz

Odpovědný redaktor: PhDr. Z. Franklová
Redaktorka: Mgr. Lucie Šnajdrová

Grafická úprava: Mgr. Ondřej Suchý
Vedeno pod č. registrace MK ČR 6275
ISSN 1210-7387